

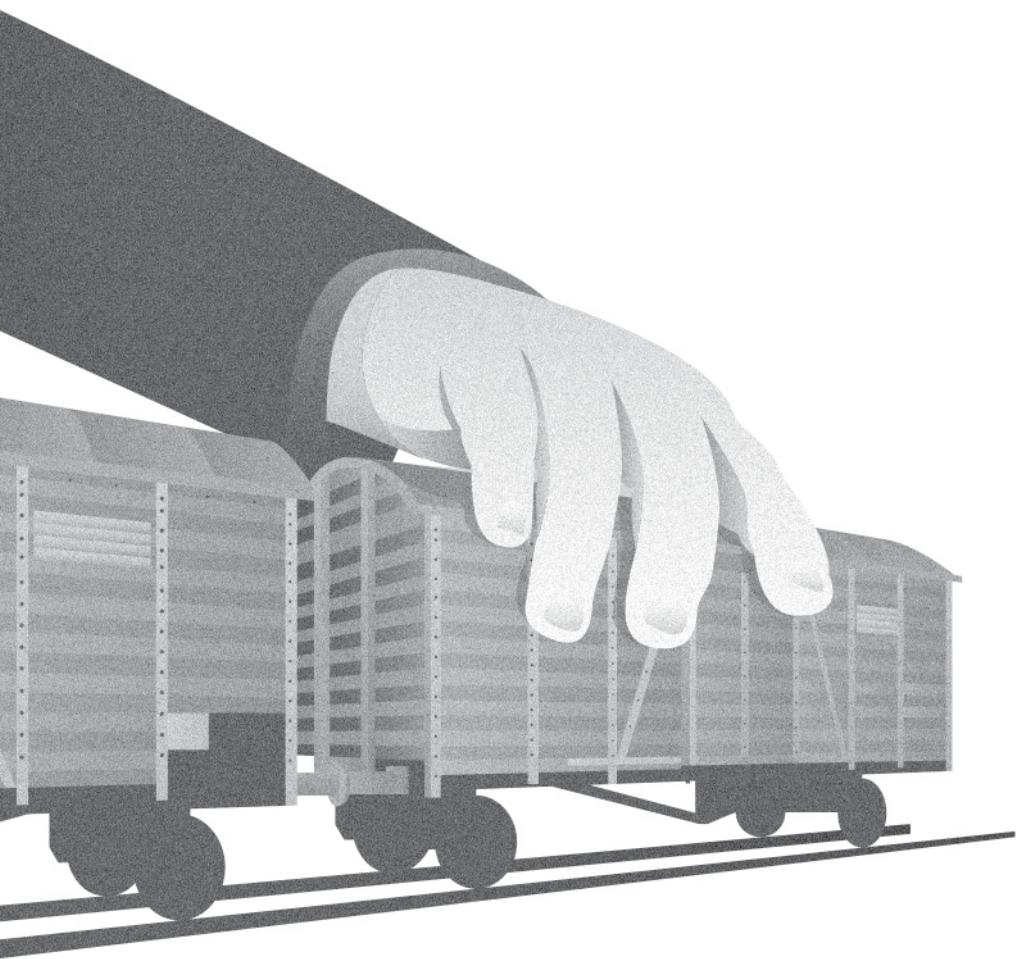
CHLAPEC, KTERÝ NEBYL ŽID

**Petra
Manišová**

Román
o skutečném
příběhu kluka,
kterého omylem
zatklo gestapo

CHLAPEC,
KTERÝ
NEBYL
ŽID

CHLAPEC, KTERÝ NEBYL ŽID

**Petra
Maniřová**

**Román
o skutečném
příběhu kluka,
kterého omylem
zatklo gestapo**

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Petra Manišová, 2025

Cover art © Tomáš Cikán, 2025

Illustrations © Michaela Manišová, 2025

Photos © archiv autorky, 2025

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2025

ISBN 978-80-278-0265-4 (print)

ISBN 978-80-278-1626-2 (ePub)

ISBN 978-80-278-1627-9 (mobi)

ISBN 978-80-278-1628-6 (pdf)

*Tátovi, který ve mě věřil,
mámě, po níž jsem houževnatá...*

Milek v osmi letech.

PROLOG

Bylo úterý 23. ledna 1940... Mrzlo, až praštělo. Sněhu také trochu napadlo, ale ne tolik, aby se daly dělat klouzačky, stavět sněhuláci nebo jinak dovádět v závějích. Teploty byly navíc hluboce pod bodem mrazu.

Jožka Šedivý neváhal nasednout na kolo a jet do depa hned poté, co zahlédl, jak gestapo odvádělo z Fröhlichovic domu nejen rodiče, jejich syna Ríšu, ale také Milka, kamarádova synka...

Sotva tam dorazil, udýchaně vychrlil: „Franto, měl bys jet domů, gestapo ti sbalilo kluka!“

Franta vytřeštil oči: „Kterého?“

„Toho mladšího... Viděl jsem, jak ho odvádí s Fröhlichovými, i s jejich mladším synem...“

„Do hajzlu!“ zaznělo z Frantových úst.

Nemeškal, rychle nasedl na kolo a uháněl k domovu. Jeho žena právě vytahovala z trouby pekáč buchet... (Těch, co má Milek tak rád.) Jakmile Frantu ve dveřích spatřila, ihned tušila, že se přihodilo něco zlého. Odložila pekáč a s očekáváním toho nejhoršího zůstala na Frantu strnule hledět. Aby zmírnil dopad toho, co se jí chystal sdělit, objal ji, což přes dokonale kulaté břicho zvěštující příchod dalšího potomka nešlo úplně snadno.

Tiše jí zašeptal do ucha: „Maminko, gestapo nám odvedlo Milka!“

Okamžitě se jí nahrnuly slzy do očí. „Franto, co teď?“ ptala se roztřeseně.

„Pojedu na ústředí do Uherského Brodu a poptám se... Maminko, udělám, co bude v mých silách,“ řekl s odhodláním v hlase a vydal se k vlaku, který ho tam měl dopravit. Německy uměl skoro tak dobře jako česky, byl si jistý, že až vysvětlí, že nejsou Židé, že mu syna vydají a společně pojedou domů...

Gestapáci úředníci ale měli jasný rozkaz sbalit Fröhlichovy. Otce, matku a dva syny. Kde se toulal jejich starší vlastní syn, zatímco si Milek hrál s tím mladším s vláčkodráhou, se neví. Ani se neví, zda se mu podařilo ukrývat, nebo také skončil v koncentračním či pracovním táboře...

KAPITOLA 1

Zadržen gestapem, den první, 23. ledna 1940, úterý

Je hrozná zima, mrzne, až praští. Hodím si věci ze školy domů a půjdu si hrát za Říšou. Má novou vláčkodráhu! Je skvělá! Jsem z ní úplně nadšený. Už se nemůžu dočkat, až budu u Fröhlichů. Maminka s tatínkem mi sice říkali, ať k nim teď raději nechodím, protože jsou Židé a je otázka času, kdy je přijde gestapo zadržen, ale dnes určitě nepřijdou. Nesmí! Jdu si k nim hrát.

Přicházím k domovu. Bydlíme u Sýkorů na vejminku, č. p. 122. Drážní dům, ve kterém jsme ještě donedávna žili, zabavili, aby se tam mohla vystavět celnice. Ale tady to není špatné. Jsou tu kamna, hezké teplo a hlavně maminka, která peče ty nejlepší buchty na světě. Máme tu jednu světnici, ve které spává maminka s tatínkem a mojí malou sestřičkou Jiřinkou. Já se starším bráčkou Frantíkem spávám u kamen v kuchyni. Jsou tu jen malá okna, ale je z nich krásný výhled na pole, za nímž se tyčí topoly. Mezi nimi občas probleskuje zelené jehličí vzrostlých smrků. Dnes tedy ne, protože vše je ukryto pod čerstvou vrstvou bílé pokrývky, jež dopoledne přikryla krajinu. Venku na dvoře máme záchod, v tomto období se tam chodí ztěžka. Než člověk dosedne,

už má zmrzlé vše, co stažením kalhot odhalil. Já si to vždycky raději odbudu ve škole, tam máme záchod na konci chodby. Splachovací!

„Dobrý den, maminko,“ vcházím do kuchyně. Maminka se otočí od kamen a se zalíbením se na mě dívá. Z jejího pohledu je zřejmé, že se jí líbí, co vidí.

„Ahoj, Milku, jak bylo ve škole?“ zajímá se s úsměvem.

„Maminko, dnes jsme se v počtech učili zlomky, novou látku,“ odpovídám.

„A šlo ti to?“ ptá se znovu.

„Ano, maminko, šlo. Můžu jít ven, prosím?“

„Běž, Milku, ale buď opatrný! Pamatuj, co jsme ti s tátou říkali, a vrať se nejpozději do setmění, pecu tvé oblíbené buchty,“ říká s úsměvem na rtech má milovaná maminka, která se už hodně zakulatila, protože čeká mého dalšího sourozence. Na chvíli mě přepadne strach, jen takový malý závan černého svědomí vrtající jako červ v mé hlavě. Dělam dobře, že jdu i přes domluvu rodičů k Fröhlichům? Ale touha hrát si s Ríšou přehluší veškeré snahy rozumné části mé mysli, a tak vycházím z domu.

Sotva za sebou zavřu dveře, cítím, jak se mi zima vkrádá pod kabát. Ruce strčím hluboko do kapes a nosem nasaji mrazivý vzduch. Slunce se odráží od slabého poprašku čerstvého sněhu, jehož krystalky se třpytí jako diamanty. Kochám se touto scénérií, vystoupám mírný kopeček od domu k silnici. Klouže to a občas mi ujede noha, ale nespadnu. Je tu klid, jen v dálce slyším klapat podkovy koňského povozu. Zabočím doleva, sníh mi křupe pod nohama a v tiché vesnici zní skoro zlověstně. Znovu

se v mé hlavě ozve varovný hlas. Utlumím ho nedočkavou radostí a přidám do kroku, abych byl u Fröhlichů co nejdříve.

Jdu podél silnice a sleduji, jak se kouří z komínů všech domů, na něž dohlédnu. Míjím zvonici, krásnou ornamenty zdobenou kapličku, na níž je přibitý Ježíš Kristus na kříži. Zvonice je vysoká a krom ornamentů rámuje každou stěnu jsou zde také obrazy s náboženskou tematikou. Obsluhuje ji pan Smutný. To mi přijde příhodné. Když se totiž rozezní její zvony, oznamuje všem obyvatelům Zarazic, že právě někdo umřel. Přemýšlím, kdy zvonil naposledy. Myslím, že jsem ho neslyšel alespoň tři dny. Navzdory tomu, že je válka, tady na vesnici umírají lidé na stáří. To, že válka opravdu je, víme, protože spoustu mladých kluků od nás donutila narukovat. A taky tudy občas projede nějaké vozidlo převážející vojáky. V takových chvílích se vždy rychle někam ukryji, auto je totiž slyšet na hony daleko, tak mám čas najít místo, kde nebudu viděn a sám uvidím. Vojáci mě fascinují. Mají slušivé uniformy a vypadají..., jak to jen říct..., spořádaně, disciplinovaně. Nevím, jak to popsat, ale když je můžu z povzdálí pozorovat, dělám to rád. Třeba jednou také budu voják!

Vesele si vykračuji a do rytmu si potichu pískám. Ještě kousek a budu tam. Fröhlichovi mají obchůdek se smíšeným zbožím u hlavní cesty. Ve skladu mají všeho hodně, hlavně potravin, ze kterých umí moje maminka nejlepší polévky na světě! Víím, že kdyby bylo nejhůř, máme kam zajít. Stoupám si k bočnímu vchodu, protože ten je od domu. Ten přední vede do obchůdku, tam ale já nemířím. Zaťukám klepadlem na dveře tak, aby mě bylo dobře slyšet. Chodbou ke dveřím slyším spěšné kroky.

Vzápětí otevírá usměvavý tmavovlasý Ríša dveře a hlasitě mě vítá: „Milku, tys přišel! To je skvělé! Ahoj! Pojď se mnou do pokoje, už mám vše nachystáno.“

Rozzářené Ríšovy oči dávají jasně najevo, že je z mého příchodu nadšený. Jeho starší brácha Jiří si s ním hrát nechce. A dnes odpoledne ani není doma. Maminka s tatínkem mají plno práce v obchodě, tak alespoň Ríša není sám. Vede mě chodbou do pokoje. Pod oknem je stůl se dvěma dřevěnými židlemi, vlevo velká tmavá skříň a vpravo podél zdi jsou dvě ustlané postele. Uprostřed pokoje na zemi je rozložená celá vláčkodráha. Oči se mi rozsvítí radostí. Nemůžu se nabažit toho, jak je propracovaná! Dokonce i stromy tu jsou, podle velikosti a mohutnosti to tipuji na lípy nebo jiné košaté listnaté stromy, šedý, kamenný most, přes který vlak může přejet, pod nímž se vine říčka, železniční závory, i dva tunely, výhybky a spousta návěstí oznamujících, kdy vlak může bezpečně projet. U malebného nádraží, které není pojmenováno, je také nádrž s vodou na doplňování parních lokomotiv. Jsem opravdu šťastný, že si s Ríšou a jeho vláčkodráhou můžu hrát.

Z našeho nadšení ze hry nás ale najednou vytrhne prudké rozražení dveří a ostrá slova v němčině.

Oba ztuhneme strachy.

„Ríšo, utíkej se schovat!“ křičí jeho maminka.

Schovat se nestačíme. Ve dveřích stojí dva muži v kožených kabátech a říkají: „Ihr beide kommt mit uns!“ (Vy oba půjdete s námi!)

Mám oči plné strachu a říkám česky: „Já nejsem Fröhlich, já nejsem Žid. Jsem jen kamarád, co si sem přišel hrát!“

Vím, že mi rozumí. Ale tváří se, že mě neslyší. Nekompromisně nás nutí odejít s nimi. Můžeme se obléct a obout a pak nás odvádí k vozidlu. Mercedes-Benz 260 D. Nebýt v tak překerní situaci, užívám si jízdu autem... Na ulici zahlédnu strejdu Jožku... Snad to dá vědět tatínkovi a ten si pro mě přijede a zachrání mě... Božičku, prosím, ať to tak je... Jak nás to učili v náboženství? Kterou modlitbu mám odříkat, aby se podařilo mě dostat ze spárů gestapa? Asi od táty dostanu pořádný výprask! Ale to nevadí, jen když budu zase doma!

Jedeme v naprosté tichosti. Jen Ríšova maminka s hrůzou v očích tiskne svého syna k sobě. Všichni jsme sevření strachem. Víme, nebo si alespoň myslíme, co bude následovat. Je mi deset let! Nejsem Žid! Přesto mě gestapo sbalilo a veze mě někam pryč. Vlastně ani nevím kam. A ani nechápu proč. Vždyť nejsem Žid! Bojím se. Poprvé v životě se bojím o svůj život. Ríšova maminka pláče, úplně potichu. Kdybych neviděl obrovské slzy, které se jí koulí po tvářích, tak bych to ani nevěděl. Tatínek má zamračený, ustaraný výraz. Z obou cítím obrovský strach. Gestapáci si mezitím něco povídají. Občas se u toho i zasmějí. Nerozumím ani slovu. Jen vidím, jak se tomu vpravo v rukou leskne velká zbraň.

Cesta je nekonečná. Vidím, jak míjíme Uherský Ostroh, pak Uherské Hradiště, ale pořád pokračujeme dál. Vjíždíme do Uherského Brodu. A tady zatáčíme. Vypadá to, že jsme v cíli. Zastavujeme u veliké budovy, všude je plno esesáků. Vyvádí nás ven z auta. Tečou mi slzy. Pořád dokola opakuji: „Já nejsem Žid!“ Ale nikoho to nezajímá. Nikdo mě nevnímá.

Ríšu odvádějí pryč od rodičů. V rukách mužů v uniformě se lesknou černé zbraně. Zorničky se mi rozšiřují hrůzou. Strach ve mně nabývá obrovských rozměrů.

Co bude s Ríšou? Co bude s jeho rodiči? Co bude se mnou? Ríšovy rodiče také někam odvádí. Zůstávám stát na místě a pořád si šeptám: „Já nejsem Žid, já nejsem Žid, já nejsem Žid...“ Nevím, zda mi rozumí, ale modlím se za to, aby mi rozuměli, aby mě pustili a poslali mě – klidně pěšky – zpátky domů.

Nějaký esesácký důstojník si mě všimne, přichází ke mně a říká: „Du warst mit Juden befreundet! Du bist schuldig!“ (Přátelil ses s Židy! Jsi vinen!) Netuším, co mi říká. Jediné slovo, které znám, je Jude, tak říkám: „Já nejsem Jude.“

Na svůj věk jsem vysoký. Mám přes 160 cm. Mám sice hnědé vlasy, ale nebesky modré oči a rovný nos, už od pohledu je zjevné, že nejsem židovské národnosti. Stojím u zdi v místnosti, kde je asi sedm esesáků. Mluví hlasitě. Ale já jim nerozumím. Občas se na mě někdo z nich podívá. Nehýbu se. Mám strach na sebe upozorňovat. Po tváři mi teče jedna slza. Nemám odvahu se pohnout a utřít si ji, tak ji nechám stéct po obličejí.

Najednou se jeden z těch esesáků ke mně přiblíží a praví: „Du bist kein Jude, aber du bist schuldig der Freundschaft mit ihnen!“ (Ty nejsi Žid, ale jsi vinen z přátelství s nimi!)

Mlčím, nevím, jestli vůbec má smysl promluvit. To, že nejsem Žid, jsem zopakoval minimálně dvacetkrát. A nerozumím mu ani slovo...

Mluví ke mně dál: „So, du fährst auf einen Ausflug! Wir werden es dir zeigen!“ (Tak, pojeděš na výlet! My ti ukážeme!)

Ví Bůh, co mi to vlastně říkal, ale chytá mě za rameno a odvádí mě dlouhou chodbou zase k autu. Nasedám do něj a bojím se čím dál víc... Přijíždíme k nádraží. Tady to znám! Díky tatínkovi pracujícímu na dráze mám „režijku“ (průkazku, která mi umožňuje cestovat vlakem zadarmo, mám ji neustále u sebe, i teď ji mám v náprsní kapse košile, občas si umím udělat výlet různými směry od domova). Odvádějí mě k vagónu, který nemá okna. S námahou odsunují boční vrata vagónu. Otvírají se se skřípěním, těžkopádně.

Opět se mi hrůzou rozšiřují zorničky. „Rein mit dir!“ důrazně řekne jeden z esesáků. Chápu, že mám vlézt dovnitř. Vlezu tam a v ten moment se vrata vagónu přibouchnou. Je tam tma. Jen nahoře je jakési okénko s železnou mříží, kterým dovnitř vniká alespoň trošku světla. Rozhlížím se. Nejsem tu sám. Je tu víc lidí, rychle je v duchu spočítám. Je jich šestnáct... Vypadají vymrzle.

„Dobrý den,“ řeknu tiše.

Odpoví mi muž, který je ke mně nejbližší: „Dobrý den, hochu, proč jsi tady?“

Tihle umí česky. Uf, to jsem si oddechl!

„Byl jsem si hrát u kamaráda Ríši s vláčkodráhou...“

„A kamarád Ríša je Žid, že?“ ptá se ten stejný muž. Jen kývnu hlavou, hrdlo mám sevřené strachy. Do očí se mi hrnou slzy...

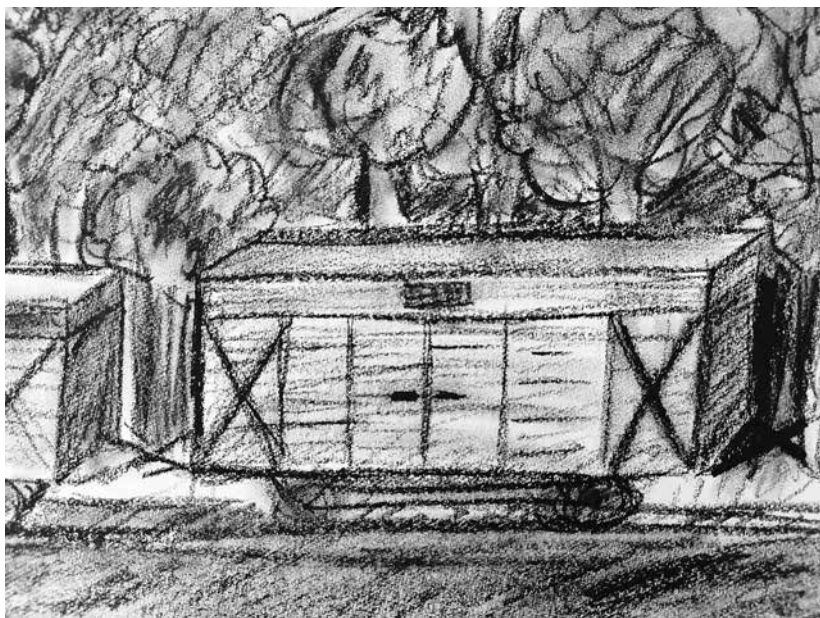
„Kam nás povevou?“ ptám se ale vzápětí, můj hlas zní přiskrceně.

„To nevíme, hochu. Už jsme tady druhý den a zatím se vlak nepohnul ani o píd,“ odpovídá ten muž a v jeho hlase je slyšet

nejistota, pochyby, možná taky strach. Oči si přivykají tmě, začínám se tu orientovat. Na zemi je sláma. Stejnou jsem dával jako podestýlku praseti v chlévě, ještě když jsme bydleli ve strážním domku. Ta skupina lidí sedí na zemi a všichni se tisknou k sobě navzájem. Mrzne, až praští, a tady chybí topení.

„Pojď si k nám přisednout, ať neumrzneš. Ten kabát, co máš, tě asi moc nezahřeje...“, říká ten muž. Později se dovídám, že to je Ota, vysoký, ramenatý, statný muž se světlými vlasy. Ota byl podezřelý z účasti v odboji. Nic mu nedokázali, ale přesto ho zavřeli sem a bůhví kam to odvezou nás. Zjišťuji, že jsme tu jen muži. Žádná žena. Naštěstí.

KAPITOLA 2

Zadržen gestapem, den druhý, 24. ledna 1940, středa

Vlak pořád stojí na tom stejném nádraží. Myslím na maminku a tatínka, už určitě umírají strachy. Doufám alespoň v to, že jim strejda Jožka řekl, jak mě gestapo odvedlo. Jenže když nad tím tak přemýšlím, určitě díky této informaci nemají menší strach. Ba naopak, možná mají strach ještě větší. Mně samotnému strach svírá hrdlo. Je mi strašná zima. Je mi úzko. Je tu hodně tma, mám hrozný hlad a žízeň. Potřebuji teplou postel. Potřebuji maminčinu náruč. Hlavou mi běží plno otázek, na něž neznám odpověď. Jak se z tohoto průšvihů dostanu? Co se mnou bude? Kam mě odvezou?

Venku slyšíme mluvit esesáky. Nerozumím jim. Ani nikdo ve vlaku. Kdyby tu byl někdo, kdo umí německy, okamžitě bych ho poprosil, ať mě učí. Ale nikdo takový tu není. Na druhé straně naší skupiny jsou dva starší muži. Vypadají jako stařeček Rutar, kůži na obličej i rukou mají scvrklou. Jsou hubení a mně připadá, že jsou takový skoro na rozpadnutí. Je mi jich strašně líto. A když se dívám na ně, říkám si, že já jsem na tom ještě pořád o trochu líp. Jsem mladý a zdravý. A snad i silný, ale to ukáže až čas.

„Jak dlouho tohle může trvat?“ slyším promluvit jednoho z těch stařečků.

„Netuším,“ odpovídá Ota, „ale důležité je, abychom nepropadali bezmoci a nepodlehli této bezútěšné situaci. Všichni tady víme, že nám jde o život. Mluvit o tom nám ale vůbec nepomůže. Pojďme najít něco, čím si tady zkrátíme dlouhou chvíli, prosím. Má někdo nějaký nápad?“

„Co kdybychom si říkali nějaké příběhy? Třeba pohádky?“ ozývá se muž středního věku, je mi sympatický, navzdory okolnostem má jiskru v očích, dozvídám se, že se jmenuje Jaroslav. Je vyhublý a při bližším pozorování mám pocit, že je takový jakoby zbitý...

Ota se usměje: „Skvělé, tak kdo začne? Vezmeš si to na povel, Jaro?“

„Rád,“ odpovídá Jara. Je usměvavý, asi také vysoký, protože, i když sedím, má ramena výš než já, a začíná vyprávět: „Bylo – nebylo za sedmero horami a sedmero řekami jedno malé království. Bylo tak chudé, že kdyby šlechta nebydlela v zámku, ani byste nepoznali, že se jedná o království. Království bylo chudé, protože král od svých poddaných nevybíral žádné desátky, ani jiné poplatky. Nechtěl lidi vykořisťovat, měl je rád, také všechny své příbuzné i poddané, a tak s nimi denně chodil pracovat na pole za zámeckou bránu, aby měli co jíst. Občas vzal místní chlapce na hon, aby ulovili nějaké to maso a zase si pořádně naplnili pupíky...“

„Jardo, do háje, přeskoč pasáž o jídle..., mám hlad a teď k tomu i plnou pusou slin,“ skočí jeden z těch dvou stařečků Jardovi do vyprávění pohádky.

Zaleskne se mi kvůli nim slza v oku. Pohled na ně je opravdu skličující.

„Tak s pohádkou to asi vzdávám,“ hlásí Jaroslav, „kdo mě vystřídá?“ V jeho otázce slyším úsměv. Nevidím ho, ale slyším. Evidentně ho zas tak moc nemrzí, že byl přerušen.

„Co kdybychom si o sobě něco řekli? O každém z nás, ať se lépe poznáme, když už tady spolu máme strávit nějaký čas...,“ navrhne Ota.

„To není špatný nápad. Kdo začne?“ ozve se znovu Jaroslav.

„Tak když už jsi rozmluvený, tak bys mohl pokračovat ty, Jaro,“ slyším říkat Otu.

A Jaroslav začíná: „Tak já bych vám rád pověděl příběh z mého života. Narodil jsem se jen pár let před první světovou válkou, takže když skončila, já šel do první třídy. Bylo to hezké, život se tak trochu vracel do normálu. Rodiče se o mě nemuseli bát, když jsem do školy každé ráno odcházel. Můj třídní učitel se jmenoval František Veselý. Dělal čest svému příjmení. Byla s ním legrace. Jednou přišel do třídy a tam byl velký hluk a někdo zrovna třískl oknem, že se málem vysypalo sklo. Pan učitel Veselý se zatvářil hrozivě a zeptal se: ‚Jak se zavírají okna?‘ A jeden můj spolužák mu pohotově odpověděl: ‚Přece klikou...‘ vyprskli jsme tehdy všichni smíchy. Dokonce i pan učitel. A to nám na něm bylo tak sympatické, dokázal se s námi od srdce zasmát. Jindy přišel do třídy a každému z nás přinesl jablko. To bylo radosti! Největší měl Pepík Coufal. Ten totiž, než přišel pan učitel do třídy, nadával, jaký je ťululum, že doma zapomněl svačinu! A nejlepší bylo, když jsme na konci školního roku šli k panu učiteli na zahradu a dělali si

ohýnek. Měli jsme za úkol přinést jednu bramboru. Já doma vzal tři, kdyby náhodou někomu chyběla. Pan učitel přinesl housle a hrál a my jsme zpívali u ohýnku, čekali, až bude dost popela, abychom tam mohli naházet ty brambory. A v ten okamžik vyšla ze dveří domu paní Veselá a s obrovským úsměvem přes celý obličej nám přinášela párky. Ty jsme si potom napíchli na klacky a už jsme je opékali. Brambora pak byla jen jako zákusek po výborné večeři.“

Rozhlížím se kolem sebe, co řeči o jídle udělají s mými sousedy tentokrát. Nikdo nic neříká, ani se netváří nesouhlasně. Všichni se usmívají stejně jako já, od ucha k uchu. To je hezký příběh. Nemám ale odvalu říkat Jaroslavovi, aby povyprávěl ještě něco a on sám asi nechává hezkou vzpomínku doznít ve svojí hlavě, protože je už pár minut ticho.

Do toho ticha se ozve znovu: „Je mi 28 let a jsem ženatý. Za ženu jsem si před sedmi lety vzal moji spolužačku z měšťanské školy. Jmenuje se Růženka. A je stejně líbezná jako květina, po níž je pojmenována. Má oči, do kterých když se podíváte, máte pocit, že se musíte utopit. Jsou hluboké jak tůně. Ve tvářích má kouzelné dolíčky, zvlášť když se směje. A rty plné a tmavě růžové jak rozkvetlé pole jetele...“ promlouvá tiše a nad každým slovem přemýšlí. Skoro to vypadá, že v ústech slova převaluje, aby si připomenul jejich chuť.

„Růženka čeká naše druhé dítě. Máme kluka Jaroslava, téměř pětiletého. Je to krásný, chytrý a vnímavý klouček. Dělá mi radost. Má šikovné ruce. Už asi rok tomu je, co jsem ho načapal ve stodole s klacíkem a nožíkem v ruce, jak se snaží vyrobit si loďku.

Hned za domem nám teče potok a kluci se tam schází posílat si lodičky po vodě. Většina z nich má loďky z novin, ale ten náš kluk se chce vyrovnat těm starším.“

„Odkud jsi, Jaro?“ ptá se zvědavě Ota.

„Jsem z Polešovic.“

„A co se stalo takového, že ses ocitl tady?“

„Někdo mě udal za účast v odboji. Ale já v něm vůbec nebyl. Věděl jsem, že je to nebezpečné, a protože čekáme další dítě, nechtěl jsem riskovat. A přesně takhle jsem to řekl i při výslechu. Neměl jsem pocit, že mi uvěřili, ale nezlomili mě ani mučením, ani týráním hladu. Tak asi uvěřili. I když bůhví kam nás tento vlak odtáhne... Přemýšlet nad tím, zda je to za odměnu, nemá vůbec význam, ale třeba nebude zas tak zle...“ V jeho slovech slyším nádech naděje.

„Jaro, to zvládneme. Kdyby nás chtěli zabít, už to udělali. Příležitost rozhodně měli, tedy alespoň v mém případě...“ říká tiše Ota. Z jeho slov lze vyvodit, že si asi hodně vytrpěl, než se ocitl v tomto vagóně.

„Máš pravdu. I u mě měli příležitost. U výslechu se mě ptali na moje povolání. Říkal jsem jim, že pracuji jako opravář zemědělských strojů, a od té doby bylo vše jinak. Dali mi krajíc chleba, suchý, ale tak voňavý, že jsem se málem zalkl blahem, a taky skle-nici vody. A pak už mě nechali být a odvezli mě sem. Takže bůhví kam máme namířeno?“

Ota zbystří: „Chlapi, pojďte mi říct, co děláte. To není náhoda, že Jara je opravář zemědělských a já mechanik obráběcích strojů...“

„Já pracuju na statku, jezdím s traktorem,“ zní asi metr ode mě, ten zvuk vydá muž menšího vzrůstu, jehož vlasy jsou tmavé jako havraní křídla. I v tom šeru vidím, že má pronikavé tmavé oči. Nevypadá, že by byl Žid...

„Já jsem se učil kovářem,“ sděluje hlas po mé pravici. Je to vysoký, šlachovitý muž mladšího věku tak kolem dvaceti let.

„Já pracuju v obchodě se smíšeným zbožím, prodáváme i šrouby a takové věci,“ říká někdo zleva. Zadíám se tím směrem a vidím zarostlého muže, jenž má jiskrný pohled dávající jasně najevo, že se hned tak něčeho nezalekne.

„Já jsem se učil na spojaře u dráhy,“ slyším zprava. Jé, to bude nějaký tatínkův spolupracovník asi.

„Já chodím do páté třídy meštánské školy,“ říkám tiše.

„Já měl jít do války, ale skrýval jsem se,“ zní z levého koutu. „Skrýval jsem se a našlo mě gestapo, asi jsem jim tím byl podezřelý,“ tato slova říká mladík, který je lehce obtloustlý. Ten se má! Má zásoby! Má z čeho ubírat!

„Já jsem pracoval celý život u nás na statku. Vše, co bylo potřeba opravit, jsem si vždy opravil sám,“ říká jeden z těch stařečků a ten druhý dodává: „Pomáhali jsme si navzájem tady s Lojzíkem. Celý náš život si pomáháme.“

„Já jsem zdravý a silný, pracuju denně na poli, tahám se s pluhem,“ slyším zprava z úst velkého muže sedícího šikmo naproti mně.

„Nás šest sbalilo gestapo ve škole. Jsme učitelé na průmyslovce ve Zlíně, učitelé odborných předmětů, takže většinou strojírenství...,“ zní z nejbzdálenějšího místa ode mě. Učitelé? Zaostrím

jejich směrem a se zájmem si je prohlížím. Jsou různého věku, mladší i starší. Ten jeden se podobá mému strýci Pepovi. Vzpomínka na strýce Pepu mi vyloudí úsměv na tváři. To je velký rošťák. Maminčin „nepovedený bratr“ libující si ve všech možných legráckách. Vždycky když k nám má přijet, tak se na něj těším. A ještě lepší je, když se objeví neočekávaně. To totiž rád maminku vyleká zpoza rohu a směje se tomu, až se za břicho popadá. Nedávno u nás byl, a to se zas maminka smála na celé kolo. Její kulaté břicho jí prý brání chodit na záchod pravidelně, a protože je zima, tak si zrovna uvařila čaj z bylinek, které slouží k tomu, aby člověka prohnaly. Pepa vešel do světnice, uviděl šálek čaje, z něhož se kouřilo, a celý ho vypil. Maminka na něj zůstala chvíli bez dechu zírat a pak se začala smát tak radostně, jak už jsem ji dlouho neslyšel. Mezi výbuchy smíchu mu řekla: „Pepo, to byl bylinkový čaj, aby mě prohnal!“ a smála se dál. Strejda Pepa se u nás tehdy zdržel dýl, než měl v plánu, ale moc jsme ho neviděli, odmítal totiž opustit venkovní záchod. Zase se tomu usmívám.

Ota vstoupí do mých vzpomínek a nahlas říká: „Chlapi, to vypadá, že jedeme někam makat. To vypadá, že jedeme něco opravovat! Chlapi, nechci nic říkat, a podle přísloví ‚neříkej hop, dokud nepřeskočíš‘ bych měl právě teď mlčet, ale myslím, že je potřeba nás povzbudit, abychom to tu nevzdali. Vezou nás někam, kde budeme něco opravovat! To je zřejmé!“

Všichni trošku ožijí. Ota ví, jak lidi vyburcovat. On je opravdový vedoucí! Cítím tu radost, kterou jeho slova vyvolala, všemi póry mého těla. To je tak nadějně! Mám pocit, že se všichni usmívají. Jsme úplně potichu. Myslím, že si všichni přebíráme v hlavě,

co bylo právě řečeno. Z každého jednoho přítomného sálá ten malý plamínek naděje, který těmi Otovými slovy vzplanul. Myslí na to, že mě se nikdo na nic nezeptal. Prostě mě do tohoto vlaku strčili a děj se vůle boží. Tak uvidíme, co z toho bude, kam nás všechny vítr zavane. Zatím je jisté, že máme hlad a žízeň a je nám ukrutná zima. Všem.

Ve voze je tma. Dovnitř pronikají jen slabé proužky světla větracím okénkem umístěným nahoře uprostřed vagónu. Další muž se pouští do řeči. Od chvíle, kdy nás Ota tak rozradostnil, uběhlo možná několik desítek minut, rozhodně to není dlouho. Ale už při prvních tónech jeho melodického hlasu se těším na tohle vyprávění.

„Já se jmenuji Pavel. Pocházím ze Zlína. Vyučil jsem se strojařem. Pak jsem si udělal ještě maturitu na průmyslové škole a sotva jsem nastoupil k Baťovi a odpracoval tam zhruba dva měsíce, přišli za mnou. Chtěli, abych šel strojařinu učit na tu školu, kde jsem maturoval, že jim chybí učitelé,“ říká Pavel svým barytonovým hlasem, jež zní melodicky a mocně. „A tak jsem šel učit chlapce, kteří jsou jen o pár let mladší než já sám. Ale baví mě to. Chlapci jsou moc šikovní. Občas se tam objeví nějaký rošťák, ale nikdy není nikdo z nich zlý. Spíš jen vyvádí lumpačiny a upozorňují na sebe.“

Na tváři mu pohrává slabý úsměv. Zdá se, že má rád nejen svou práci, ale také kluky, kterým se věnuje. Trošku klukům závidím. Má totiž tak úžasný hlas, že bych si dovedl představit poslouchat ho celé hodiny. Musím se doma potom zeptat, jestli bych mohl jít po měšťance do Zlína na průmyslovku. Třeba by mě Pavel mohl taky učit. Zastav! Příkazuji si v duchu přísně. Plánuješ bu-

doucnost a ani nevíš, zda tohle přežiješ! Opět mě přepadá skepse. Schoulím se víc do klubička a tisknu se k Otovi, abych se trošku víc zahřál.

Pavel pokračuje ve vyprávění: „Oženit jsem se ještě nestihl, ale kolega Maňák, takový hodný dědoušek, jež má už dávno být na odpočinku, má krásnou dcerku. Nosívá mu do školy svačinu,“ usmívá se, „a já se na ni každý den těším, že jí otevřu dveře, abych ji mohl pozdravit. Třeba se po válce naše cesty zase spojí...“ na jednu jiskra jeho hlasu zmizí a z jeho úst zní poslední slova zasmušile.

„Pane Pavle, nešlo si nevšimnout, jak nádherný máte hlas. Zpíváte?“ slyším se ptát.

„To víš, že ano, chlapče. Znáš nějakou písničku pana Voskovce a pana Wericha?“

„Neznám. Zazpíváte nějakou, prosím?“ ptám se a později přemýšlím nad tím, že to byl skvělý nápad, protože všichni ve vagóně tak nějak roztáli. Pan Pavel začne notovat píseň, jež jsem zatím neslyšel. Ale je moc hezká. Rytmická. Příběh z Bible o Davidu a Goliášovi. O tom jsem slyšel v hodinách náboženství. A ta píseň je tak plná naděje, tak úsměvná, že vnímám, jak se změnila nálada všech přítomných. Toužím se ji naučit. A tak sotva pan Pavel dozpívá, slyším sám sebe říkat: „Pane Pavle, naučil byste mě, prosím, tuhle písničku?“ A pan Pavel mě ji začíná učit. Nejprve bez melodie jen jako básničku, až ji celou umím, a zjišťuji, že nejen já, zpíváme ji všichni společně. To je tak hezká chvíle. Uprostřed absolutní bezmoci, uprostřed bůhvíjakého místa a my, hladoví, žízniví a promrzlí, zpíváme českou píseň David a Goliáš.

Někdy v podvečer slyším z venku hlasy, občas i štěkot psa. Podle jeho síly je to velký pes, asi vlčák. Hlasy zesilují. Slyším někoho, jak se snaží něco říct německy. Asi to moc neumí, protože dělá velké pomlky. Najednou se pootevřou vrata vagónu a někdo dovnitř něco dává a šeptá: „Držte se!“ A zase hluk zavíraných vrat, která vržou až běda... a ticho.

Ota se zvedá a jde k vratům vagónu, aby zjistil, co se stalo. Zakopne o něco, co leží na zemi u těch vrat. Zvedne to a nahlas říká: „Lidi, lidičky, někdo se nad námi slitoval a přinesl nám sem pecen chleba!“

Je tma, ale opět cítím úsměvy na tvářích všech přítomných. Ota začíná rozlamovat chleba tak, aby se dostalo na každého. Zmrzlými prsty sahám po nabízeném kousku. Zakousnu se a v duchu úpím blahem. Božíčku, moc ti děkuji za tento kousek jídla, opravdu moc ti děkuji! Chleba chutná líp než od maminky. (Odpusť, maminko moje, teď to tak opravdu cítím). Je mi jasné, že bude hůř... Ale pro teď mám pocit hladu aspoň na chvíli zažehnán.

Poté, co sním ten kousek chleba, se přitisknu k Otovi. Vzal si mě pod svá ochranná křídla. Říkal, že jediný způsob, jak nemrznout, je tisknout se jeden ke druhému, aby nám bylo tepleji.

A tak se k němu přitisknu ještě víc. Oči se mi klíží. Poslední myšlenka, než usnu, je na maminku a tatínka, na mé sourozence. Božíčku, uvidím je ještě někdy?

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Chlapec, který nebyl Žid.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.